

Veranderend demografisch gedrag van dertigers tussen Generatie X en Y

RUBEN VAN GALEN

Hoe gedragen dertigers zich over de tijd als het op samenwonen en kinderen krijgen aankomt? Houdt men vast aan de traditionele patronen van vroeger of wordt alles losser? Bestudering van drie geboortecohorten (1970, 1975 en 1980) laat zien dat dertigers grofweg kunnen worden onderscheiden in drie profielen: een tijdig, een tijd-nemend en een turbulent profiel. De tijdige dertigjarige is meestal getrouwd en heeft een kind; de tijd-nemende woont alleen of woont ongehuwd samen en is kinderloos, de turbulente is meestal zonder partner, is relatief vaak al vader of moeder, en heeft vaak een samenwoonrelatie achter de rug. Radicale wijzigingen tussen de drie geboortecohorten doen zich echter niet voor.

Demografische trends, ontwikkelingen in onderwijsniveau en arbeidsparticipatie hebben de levenslopen van opeenvolgende generaties enorm veranderd. Scheidingskansen zijn toegenomen, ouderschap wordt verder uitgesteld, kinderloosheid komt vaker voor en de levensverwachting stijgt. Daarnaast is sinds 1945 vooral het opleidingsniveau toegenomen en is de arbeidsmarktparticipatie van vrouwen gestegen. Jonge mensen volgen in toenemende mate een individueel en minder een collectief kompas. Als deze trend zich voortzet, kunnen we verwachten dat jongvolwassenen zich steeds minder traditioneel zullen gedragen. Ze zullen zich in mindere mate vastleggen in relatie- en gezinsverbanden dan leeftijdgenoten die eerder zijn geboren.

In deze studie worden combinaties gemaakt van demografische gedragingen (samenwonen, huwen, kinderen krijgen, (echt)scheiden) van drie complete geboortejaargangen 30-jarigen, van 1970, 1975 en 1980, in het publieke debat wel aangeduid als de pragmatische generatie tussen de Generatie X en Y. Op leeftijd 30 hebben de meesten hun opleiding beëindigd, een baan en wordt relatievorming een serieuze zaak.

Pragmatische generatie

De pragmatische generatie is geboren in de periode 1970–1980. Dit zijn de kinderen van de zogenoemde protestgeneratie. Ze waren vrij om hun eigen keuzes te maken in het leven. Geluk in het leven, het doen van ‘mijn eigen ding’, flexibiliteit, jezelf zijn, zijn de belangrijkste waarden. Competitie is hen niet vreemd, van baan wisselen werd voor hen standaard. Werken is zeker belangrijk, maar niet zaligmakend. De cultuur van het over alles en nog wat onderhandelen, gaat gepaard met een gebrek aan discipline en plichtsbesef. De pragmatische generatie werd voorafgegaan door de Generatie X (geboren in de periode 1955-1970, ook wel de Verloren Generatie of Generatie Nix genoemd,) en gevolgd door de Generatie Y (geboren in de periode 1980-1994, ook wel de Grenzeloze of Einsteingeneratie genoemd; zie verder Spangenberg en Lampert, 2009).

Op zoek naar profielen

In welke mate komen de populaire beelden van de verschillende generaties overeen met de werkelijkheid als het op demografische gedragingen

Foto: Roel Wijnants / Flickr

aankomt? Om deze vraag goed te kunnen beantwoorden wordt bezien welke eenheid zich in de verscheidenheid van iedere generatie voordoet. We zijn op zoek naar duidelijke klassen of profielen binnen een generatie, in dit geval de pragmatische generatie. Op basis van gegevens over partnerstatus en ouderschap is voor de drie geboortecohorten (1970, 1975 en 1980) een statistische analyse uitgevoerd (latente-klassen-analyse) waaruit men drie profielen kan destilleren.

STELSEL VAN SOCIAAL-STATISTISCHE BESTANDEN (SSB)

De in deze bijdrage gepresenteerde gegevens zijn afkomstig uit het Stelsel van Sociaal-statistische Bestanden (SSB) van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Het SSB is een stelsel van registers en enquêtes die op persoonsniveau aan elkaar zijn gekoppeld. De ruggengraat wordt gevormd door de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA), waar alle demografische gegevens aan worden onttrokken. Voor dit onderzoek zijn eveneens gegevens gebruikt over opleiding, banen, zelfstandigen en uitkeringen. Uit het SSB zijn drie complete geboortejaargangen geselecteerd: 1970, 1975 en 1980, bestaande uit 672 duizend mannen en vrouwen. Vervolgens zijn de belangrijkste demografische en sociaal-economische kenmerken van de leefsituatie op 30-jarige leeftijd (in 2000, 2005 en 2010), en de relatiegeschiedenis toen ze tussen 25 en 30 jaar oud waren, toegevoegd.

Vaak worden demografische gedragingen afzonderlijk geanalyseerd. Echter, we vermoeden onderliggende patronen voor demografische gedragingen die niet zichtbaar worden als we ze apart bestuderen. Daarom zoeken we typische combinaties van demografische statussen, die een completer beeld geven van de mogelijke leefsituaties van 30-jarigen.

Tabel 1. Demografische profielen van 30-jarige mannen en vrouwen (geboortecohorten 1970, 1975 en 1980) (in percentages)

Profiel:	Mannen				Vrouwen			
	Tijdig	Tijd-nemend	Turbulent	Totaal	Tijdig	Tijd-nemend	Turbulent	Totaal
Profielgrootte	38	47	15	100	54	31	15	100
Indicatoren:								
Woont zonder partner	2	57	67		1	46	74	
Ongehuwd samenwonend	25	38	30		20	46	24	
Gehuwd samenwonend	73	5	3		79	8	1	
Totaal	100	100	100		100	100	100	
Is vader/moeder	71	0	16		80	6	43	
Is (nog) geen vader/moeder	29	100	84		20	94	57	
Totaal	100	100	100		100	100	100	
Woonde met andere partner (< 5 jr.)	3	0	91		2	11	65	
Woonde niet met andere partner (< 5 jr.)	97	100	9		98	89	35	
	100	100	100		100	100	100	

Bron: CBS.

Demografische profielen

Tabel 1 geeft de resultaten weer voor alle geboortejaargangen samen, voor zowel mannen als vrouwen. De percentages voor de profielgrootten tellen telkens op tot 100 procent. Binnen ieder profiel geven de percentages aan hoe groot de kans is dat mannen of vrouwen scoren op de indicatoren. In het eerste profiel, geldend voor 38 procent van de mannen en 54 procent van de vrouwen van 30 jaar, leeft de overgrote meerderheid met een partner, meestal gehuwd, en met (ten minste) een kind. Binnen dit profiel woonde bijna niemand de afgelopen vijf jaar met een andere partner. Dit noemen we het tijdige profiel, omdat deze mannen en vrouwen binnen de groep 30-jarigen relatief vroeg zijn in relatievorming, huwen en kinderen krijgen. Anders gezegd: we zien in het tijdige profiel het meest traditionele demografisch gedrag. In het tweede profiel woont ongeveer de helft van de dertigers zonder partner, en bijna iedereen is ongehuwd. Er zijn meestal (nog) geen kinderen en slechts een klein deel van alleen de vrouwen heeft eerder met een andere partner samengewoond. Dit wordt het tijd-nemende profiel

genoemd. Het is nog niet te zeggen welke mensen in dit profiel uiteindelijk toch zullen trouwen en kinderen krijgen, maar alleen wat later dan in het tijdige profiel, en welke mensen dit niet zullen doen. Bij dertigjarigen in het tijd-nemende profiel zien we vooral het uitstellen van demografisch gedrag. In het turbulente profiel woont de meerderheid van de mannen en vrouwen niet met een partner en meestal alleen. Slechts 30 procent van de mannen en 24 procent van de vrouwen woont ongehuwd samen. Ze lijken op zich op mensen in het tijd-nemende profiel, behalve dat turbulente 30-jarigen zeker al het één en ander aan relaties achter de rug hebben. Van de turbulente mannen is 16 procent al vader en heeft meer dan 90 procent met een andere partner samengewoond, al dan niet gehuwd. Onder de turbulente vrouwen heeft 43 procent ten minste één kind, 65 procent maakte een (echt)scheiding mee.

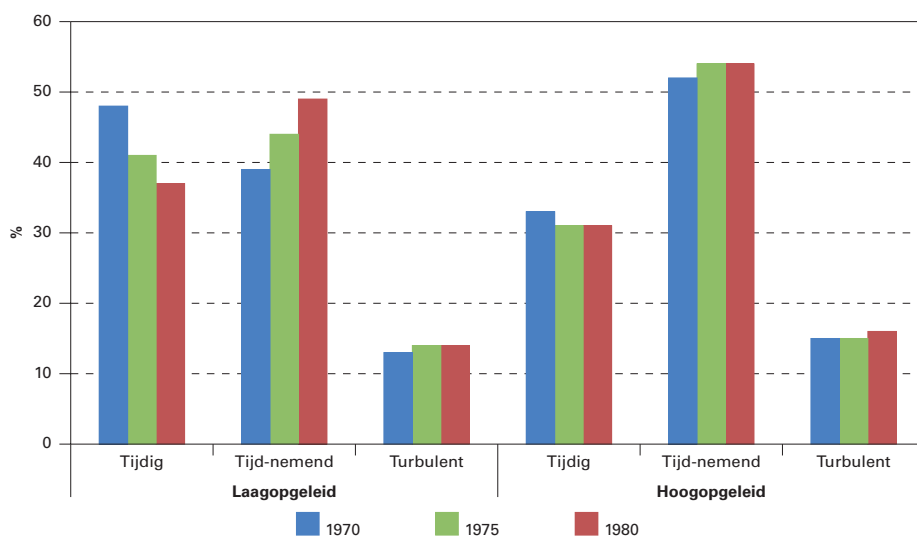
Over het algemeen blijkt opleiding een stempel te drukken op de profielen: laagopgeleiden (basis-onderwijs, vmbo, mbo niveau 1, avo onderbouw) hebben vaker het tijdige profiel dan hoogopgeleiden (hbo bachelor, hbo master, wo bachelor, wo master, doctor). Laagopgeleiden zijn vaker op hun dertigste getrouwd en zijn al vaker vader of moeder. Het percentage 'tijdigen' (de meest traditionele mannen en vrouwen) neemt voor beide groepen laagopgeleiden wel af.

Veranderingen over de generaties

Zijn er nu veranderingen waar te nemen over dertigers uit de verschillende geboortecohorten? Bij de Tijdnemers onder de laagopgeleide mannen vormen die van 1980 de grootste groep (bijna 50 procent), terwijl deze bij de Tijdigen juist kleinste groep zijn (figuur 1). In de levens van de hoogopgeleide mannen veranderde het minst: de profielen blijven nagenoeg even groot. Het aandeel mannen in het turbulente profiel is ook stabiel (12 tot 15 procent).

Duidelijk is ook waarneembaar dat het aandeel laagopgeleide vrouwen in het tijdige profiel daalt; onder hoogopgeleide vrouwen neemt de kans in de meest recente geboortejaargang (1980) juist weer toe (figuur 2). Dit hangt samen met de lichte stijging van het aandeel moeders binnen het meest recente geboortecohort. Opvallend is dat het percentage vrouwen met een turbulent profiel binnen de groep laagopgeleiden relatief sterk stijgt over de generaties: van 20 procent in 1970 naar 26 procent in 1980.

Figuur 1. Demografische profielen van 30-jarige laag- en hoogopgeleide mannen van de geboortecohorten 1970, 1975 en 1980

Bron: CBS.

Er gaat echter achter de waargenomen profielen in de bovengenoemde figuren een wereld van werk en inkomen schuil die het beeld kan vertroebelen. De keuzes op het gebied van werk en beroep hangen bij mannen minder samen met hun relatie- en gezinssituatie dan bij vrouwen. Voor vrouwen zijn wens en werkelijkheid rond werk en beroep veel sterker afhankelijk van plannen rond het moederschap. En vooral de resources van vrouwen (opleidingsniveau, arbeidsdeelname en inkomen) zijn gestegen in de periode tussen Generatie X en Y.

Het opleidingsniveau hangt sterk samen met het doormaken en de timing van demografische levensloopgebeurtenissen. Sinds de jaren zestig lopen hoogopgeleide mannen en vrouwen voorop

wat betreft ongehuwd samenwonen (in plaats van trouwen) en het meemaken van een (echt) scheiding. Vooral de leeftijd waarop vrouwen voor het eerst moeder worden en het percentage kinderlozen zijn sterk aan het opleidingsniveau gerelateerd. Hoogopgeleide vrouwen stellen het moederschap het meest uit en zijn het vaakst kinderloos. Bij mannen bestaat de relatie tussen vruchtbaarheid en opleidingsniveau alleen bij de leeftijd van het eerste vaderschap. Laagopgeleiden maken een inhaalslag en het verschil in timing van demografische gebeurtenissen naar opleidingsniveau wordt verkleind.

Het percentage laagopgeleiden daalde tussen 1970 en 1980, het aandeel hoogopgeleiden nam verder toe. Dit betekent dat de groep hoogopgeleiden steeds heterogener wordt: steeds meer mensen uit alle lagen van de bevolking halen een diploma in het hoger onderwijs. De voorloperrol van de hoogopgeleiden wordt minder belangrijk en we zien inderdaad dat de ontwikkeling – steeds minder traditioneel gedrag – binnen de groep hoogopgeleiden stagneert.

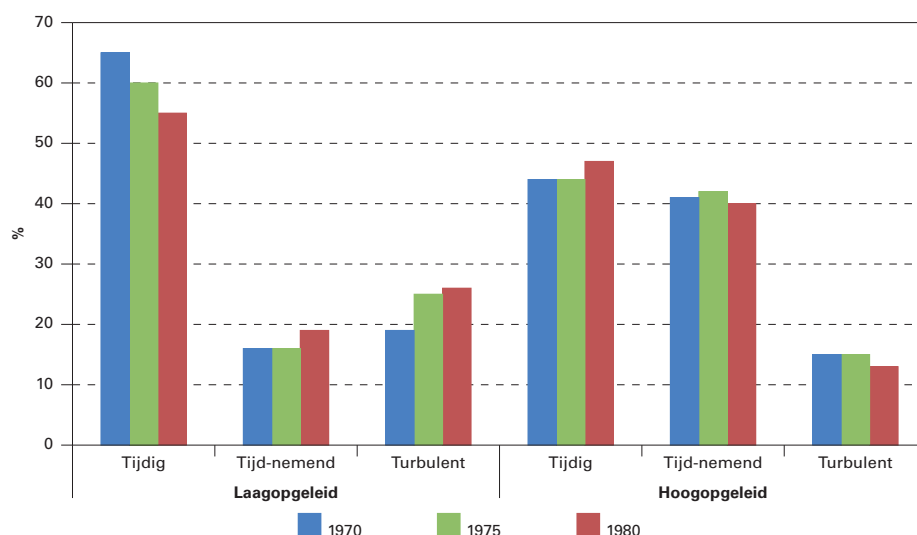
Laagopgeleide mannen wonen nu zelfs vaker zonder partner dan hoogopgeleide mannen. Dit zijn relatief vaak mannen met weinig inkomen of zonder baan. De economische crisis heeft vooral hun arbeidsmarktpositie aangetast. Gebrek aan resources en vertrouwen, baanonzekerheid en werkloosheid maken het moeilijk grote beslissingen te nemen, bijvoorbeeld over verhuizen, het kopen van een huis, trouwen of kinderen krijgen. En we weten dat langdurige inkomensdaling bij mannen de stabiliteit van hun partnerrelaties onder druk zet.

Afgezien van het belang van werk en inkomen voor deze mannen voor relatie- en gezinsvorming is de verschuiving van tijdig (meer traditioneel) naar tijd-nemend (uit- en eventueel afstellend) voor laagopgeleide mannen een structurele ontwikkeling die los staat van hun middelen. Dit hangt vermoedelijk samen met het toenemend belang van voldoende opleiding en verdien capaciteit voor vooral mannen om langdurige relaties aan te kunnen gaan. Voor hoogopgeleide mannen veranderde nagenoeg niets.

Onder laagopgeleide vrouwen daalt het percentage dat al gehuwd en moeder is ook. Maar vooral als laagopgeleide vrouwen voldoende middelen hebben (werk, inkomen) neemt de kans toe dat ze huwelijk en kind uitstellen. Hebben ze geen werk of inkomen dan is de kans weer groter dat ze zich settelen. Voor hen is het huisje-boompje-beestje-model dus altijd nog een optie. De verschuiving van tijdig naar tijd-nemend is voor hen geen structurele ontwikkeling. Opvallend onder hen is het toenemende aandeel dat in het turbulente profiel zit. Dit zijn relatief vaak alleenstaande moeders met lage inkomens. Voor een verklaring hiervoor kunnen we denken aan de crisis, die de relatie met hun meestal eveneens laagopgeleide mannen onder druk zet.

De stijging van het aandeel vrouwen binnen het turbulente profiel wijst erop dat laagopgeleiden steeds meer risicogedrag laten zien, vaker scheiden of zelfs nooit met de vader van hun kind samenleven. Voor hoogopgeleide mannen veranderde het minst. Echter, hoogopgeleide vrouwen vinden we weer vaker in het iets traditione-

Figuur 2. Demografische profielen van 30-jarige laag- en hoogopgeleide vrouwen van de geboortecohorten 1970, 1975 en 1980

Bron: CBS.

lere bestaan door het naar voren halen van het moederschap op leeftijd 30. Los van variatie in resources of andere factoren, die ertoe doen bij demografisch gedrag als trouwen en kinderen krijgen, herontdekt een deel van de hoogopgeleide vrouwen het jongere moederschap. Overigens zijn er onder de turbulente hoogopgeleide vrouwen (en mannen) weinig alleenstaande ouders en veel met hoge inkomens. ‘Turbulent’ weerspiegelt hier veel vaker vrijheid en zelfstandigheid dan onder laagopgeleiden.

Conclusies

De verschuiving van de meer traditionelere levenssituaties naar steeds lossere partnerrelaties en gezinsverbanden geldt niet voor iedereen en niet voor iedere generatie. Het blijkt essentieel apart naar laag- en hoogopgeleide mannen en vrouwen te kijken. In tegenstelling tot de populatie hoogopgeleiden wordt de groep laagopgeleiden juist steeds homogener. Alleen de ‘echte’ vertegenwoordigers van de lagere klasse blijven over. Zo konden competente mensen uit de lagere klasse van vroeger (een arbeidersmilieu), waar op jonge leeftijd aan het werk gaan gebruikelijk was, zich bij wijze van spreken nog opwerken tot voorman of zelfs fabrieksdirecteur. Mensen die vandaag de dag geen diploma of een schooldiploma met een laag niveau hebben vormen weinig concurrentie op de arbeidsmarkt voor de massa’s leeftijdsgenoten die wel de juiste papieren hebben. Dit geldt deels ook voor de huwelijksmarkt. Want vrouwen zoeken doorgaans een partner die hen voldoende te bieden heeft qua inkomen en zekerheid en die iets hoger is opgeleid dan zijzelf.

Ruben van Gaalen, CBS,

e-mail: r.vangaalen@cbs.nl

LITERATUUR:

- Gaalen, R. van (2014), Veranderingen in relatie- en gezinsvorming van Generatie X naar Y, Demografische profielen van 30-jarigen naar geslacht en opleidingsniveau, *Bevolkingstrends*, juli 2014 (<http://ow.ly/A0sxs>).
- Spangenberg, F. en M. Lampert (2009), *De grenzeloze generatie en de eeuwige jeugd van hun opvoeders*. Amsterdam: Nieuw Amsterdam.